

Hoog van de Toren

Leonieke Vermeer

Meer zoeken dan vinden

Leonieke Vermeer benadrukt in deze *Hoog van de Toren* het gevaar van een absoluut wereldbeeld en het belang van de twijfel, niet alleen in de wetenschap, maar ook in religie en politiek.

Waar een cabaretavondje niet goed voor kan zijn. Datgene wat je al maanden aan het onderzoeken bent, pseudo-wetenschappelijke geloven aan het eind van de negentiende eeuw, wordt door een cabaretier in enkele zinnen kernachtig samengevat. In zijn programma 'De draak ontwaakt' twijfelt comedytrain cabaretier Ronald Goedemondt voortdurend aan zichzelf, maar ook aan de wereld om hem heen. Geloven is twijfelen, of zou dat in ieder geval moeten zijn. Elk fundamentalisme komt voort uit dogmatisme, het zeker denken te weten. Als je zegt: 'ik geloof dat...', dan bedoel je toch dat je het eigenlijk niet zeker weet? De geschiedenis biedt helaas voorbeelden te over van geloven dat met weten wordt verward.

De negentiende eeuw was de tijd waarin de wetenschap op alle vragen een antwoord leek te hebben. Of het ging over de afstamming van de mens, het ontdekken van ziekteverwekkers of technische snufjes; de natuurwetenschap pretendeerde overal een oplossing voor te bieden. Ondanks deze successen ontstond er verzet in de samenleving tegen de arrogantie van de priesters van de wetenschap en tegen de als materialistisch en mechanistisch te boek staande wetenschap zelf. In 1895 verklaarde de Franse schrijver F. Brunetière het 'bankroet van de wetenschap'. In Nederland was het de componist en cultuurcriticus Alphons Diepenbrock die in zijn brieven klaagde over 'die harde fabriekachtige Wetenschap' en het 'tot wetenschapsabstractie-verdroogde leven'. Ondertussen hadden sommige natuurwetenschappers al de hand in eigen boezem gestoken. In 1880 had Emile Du Bois-Reymond in zijn werk *Die Sieben Welträtsel* het 'ignorabimus' uitgesproken over wereldraadsels die nooit oplosbaar zouden zijn voor de wetenschap.

Op het moment dat de wetenschap ging beseffen dat ze geen zekerheden kon geven die boven alle twijfel verheven waren, werden vanuit een andere hoek pogingen ondernomen om het aldus ontstane vacuüm op te

vullen. Tegelijkertijd kon dan iets worden gedaan aan de leemte die de als dogmatisch ervaren kerk had achtergelaten. In beide gaten sprongen de 'kleine geloven', de term die Jan Romein heeft gegeven aan allerlei bewegingen die gerekend worden tot het in opkomst zijnde occultisme van het fin-de-siècle. Zo was daar het spiritisme dat poogde een wetenschappelijk bewijs te leveren voor het voortbestaan van onze geest na de dood. Ook stelde het zich ten doel, net als de theosofie, om geloof en wetenschap met elkaar te verzoenen. Terwijl de wetenschap de methodische twijfel in ere herstelde, wilden deze geloven niet geloven dat geloven net als wetenschap eigenlijk twijfelen is.

De twintigste eeuw werd vervolgens gekenmerkt door dogmatische ideologieën, zoals het communisme, stalinisme, fascisme en nazisme, waarbij voor twijfel geen enkele ruimte was. Uit het recentere fundamentalisme en terrorisme blijkt eveneens hoe gevaarlijk het kan zijn om zonder twijfel te geloven in één absolute waarheid. Maar ook vader en zoon Bush zijn overtuigd van hun ene, heilige gelijk: democratie en kapitalisme moeten overal opgelegd worden, zonder oog voor plaatselijke historische en culturele verschillen en als het niet goedschiks lukt, dan maar kwaadschiks. In eigen land staat onze moralistische premier Balkenende op de barricade om normen en waarden op te leggen aan de rest van Nederland. Welke normen en waarden? *Zijn* christelijke, fatsoensrakkerige normen en waarden waar hij in gelooft, zonder te twijfelen. Twijfelen of deze normen en waarden misschien niet ongevraagd aan iedereen opgelegd kunnen worden, komt niet in zijn hoofd op. In de wetenschapsfilosofie daarentegen is het besef alleen maar gegroeid dat er geen zekerheid verschaft kan worden. De grootste wetenschapsfilosoof van de vorige eeuw, Karl Popper, beschreef dit treffend: 'science is a black man, in a black room, who looks for a black hat, which may not even be there.' Wat een verademing zou het zijn als niet alleen in de wetenschap, maar ook in geloof en politiek meer gezocht zou worden dan gevonden.